

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาไทยกับความคิดสร้างสรรค์ด้านการพัฒนาบรรจุภัณฑ์อาหาร

THE KNOWLEDGE MANAGEMENT OF TOK IN THAI WISDOM FOR FOOD PACKAGING DEVELOPMENT

สินีนารถ เลิศไพรวัง^{1*}, ดุษฎี โยเหลา², จันทร์จรัส ศรีศิริ³, พาสนา จุลรัตน์⁴
Sineenart Laedpriwan^{1}, Dusadee Yoelao², Janjarus Srisiri³, Passana Chularut⁴*

¹สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

¹Applied Behavioral Science Research, Srinakharinwirot University.

²สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

²The Behavioral Science Research Institute (BSRI), Srinakharinwirot University.

³คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

³Faculty of Agro-Industry, Kasetsart University.

⁴คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

⁴Faculty of Education, Srinakharinwirot University.

*Corresponding author, E-mail: sineenart@swu.ac.th

บทคัดย่อ

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาไทยเป็นการจัดระบบในการส่งผ่านความรู้จากผู้เชี่ยวชาญสู่ผู้เรียนได้อย่างมีมาตรฐาน ผู้เรียนจะได้รับการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญา ความเชื่อ เจตคติ และทักษะ โดยสามารถนำองค์ความรู้ภูมิปัญญานั้นไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้มีการพัฒนาสู่ความเป็นมาตรฐานสากลเพื่อเตรียมรองรับสู่ประชาคมอาเซียน โดยมุ่งเน้นการนำความรู้ผสมผสานกับทักษะที่มีอยู่ในองค์ความรู้ที่ปฏิบัติกิจกรรมที่อาศัยกระบวนการปฏิสัมพันธ์การรับรู้ความรู้ใหม่เข้าไปในสมองหรือปรับเปลี่ยนความรู้เก่าให้เข้ากับความรู้ใหม่ตามทฤษฎีเรียนรู้แนวสร้างสรรค์นิยม (Constructivist Learning Theory) การถ่ายทอดความรู้จึงมีกระบวนการแบบเดียวกันกับการจัดการความรู้ให้แก่ผู้เรียนตามวัตถุประสงค์และแผนการสอน องค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาในสังคมไทยจากการหลอมรวมกันของเชื้อชาติ เกิดพหุอัตลักษณ์นำความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์แนวทางการพัฒนาการบรรจุภัณฑ์จากภูมิปัญญาไทยด้านอาหารแลโภชนาการ ดำรงไว้ซึ่งความเชื่อและทักษะฝีมือตามความเชื่อชาวไทยในแต่ละภูมิภาคจากความคิดสร้างสรรค์พื้นฐานตามปัจจัยหลัก 5 ประการ ได้แก่ 1) ทุนมนุษย์ 2) ทุนสังคม 3) ทุนวัฒนธรรม 4) เทคโนโลยี และ 5) ทุนโครงสร้างสนับสนุน นอกจากนี้ปัจจัยหลักทั้ง 5 แล้วภูมิปัญญาไทยด้านการบรรจุหีบห่ออาหารจึงแบ่งได้เป็น 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง/ภาคตะวันออก และภาคใต้ การบรรจุอาหารมีรูปแบบที่มีทั้งเหมือนและแตกต่างตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ ปัจจุบันชาวไทยต่างก็มีความคิดสร้างสรรค์พัฒนารูปแบบและกรรมวิธีการผลิตบรรจุภัณฑ์อาหารให้คงไว้ซึ่งคุณภาพและกลิ่นและรสชาติที่กลายเป็นอัตลักษณ์แห่งภูมิปัญญาไทย

คำสำคัญ: ภูมิปัญญา, ความคิดสร้างสรรค์, บรรจุภัณฑ์อาหาร

Abstract

The knowledge Management of Thai Wisdom is to transfer the explicit knowledge from the one to the others. People have been transferred knowledge, belief, attitude and skill, then they can properly apply all those wisdom to the efficiency development. The basic school curriculum in Thailand has been developed to the world - class standard to be ready for being gathered in ASEAN Communities. The main idea of the world class school is to integrate all those skills from wisdom to combine the new knowledge by following the constructivism theory. The teaching and learning program has been maintained. However, the knowledge from Thai wisdom has been developed from time to time until present. The multi-cultural wisdom was built up from the variety of nationalities. The knowledge has been obviously applied onto the food packaging. Thai wisdom was transferred from the 5 aspects of heritages contained by human, social, culture, technology and the structure of sponsorship. The Thai wisdom of packaging has been defined into 4 local areas such as Northern, North-Eastern, Central & Eastern and Southern part of Thailand. The variety of appearance and usage of package have certainly shown somewhat in differences and likenesses from the geographical data concerned. Today, Thai people has ability to create the new appearance by maintained the quality of food's smell and taste which are so-called the identity of Thai wisdom for the packaging.

Keywords: Wisdom, Creativity, Food Packaging

บทนำ

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาเป็นการจัดรูปแบบของความรู้ในเรื่องต่างๆ ที่มีอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) โดยเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นเองบ้างเกิดจากความเป็นอยู่และสถานการณ์แวดล้อมบ้าง เป็นปรากฏการณ์ที่หล่อหลอมให้มนุษย์เข้าใจและดำเนินชีวิตตามรูปแบบนั้นๆ สืบต่อกันมาจนปัจจุบัน นอกจากนี้ความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนนั้นเป็นความรู้ที่ไม่สามารถอธิบายโดยใช้คำพูดได้ มีรากฐานมาจากการกระทำและประสบการณ์ มีลักษณะเป็นความเชื่อ ทักษะ และเป็นอัตวิสัย (Subjective) ต้องการการฝึกฝนเพื่อให้เกิดความชำนาญ มีลักษณะเป็นเรื่องส่วนบุคคล มีบริบทเฉพาะ (Context-Specific) ทำให้เป็นทางการและสื่อสารยาก [1] จึงต้องการการจัดการอย่างมีระบบเพื่อให้สูญหายหรือเสื่อมสลายลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของภูมิปัญญาไทยที่มี

อยู่ทั่วไปทุกภูมิภาค การสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ภูมิภาคต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ที่จะนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาเหล่านั้นมาสร้างเสริมแนวคิดในการต่อยอดองค์ความรู้สร้างนวัตกรรมใหม่ๆ พัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนและเศรษฐกิจของชาติได้อย่างยั่งยืน และจากสาเหตุที่ว่าร้อยละ 40 ของผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP: One Tumbon One Product) เป็นประเภทอาหาร ส่วนร้อยละ 20 เป็นประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร ส่วนที่เหลือร้อยละ 40 เป็นประเภทเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและของแต่งบ้าน ในจำนวนร้อยละ 60 ของประเภทอาหารและสมุนไพรนั้นล้วนต้องใช้บรรจุภัณฑ์แทบทั้งสิ้น ดังนั้นการพัฒนาบรรจุภัณฑ์จึงเป็นหลักสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มหรือสร้างสรรค์ให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนมียอดขายสูงขึ้นสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชนและประเทศชาติต่อไป

การจัดการความรู้ในระบบการศึกษาของประเทศไทย

การจัดการความรู้โดยส่วนใหญ่เน้นแบ่งออกเป็นการจัดการศึกษาภายในโรงเรียนที่แบ่งระดับการศึกษาแตกต่างกันไปตามพัฒนาของเด็กโดยมีการแบ่งตามช่วงอายุ และการจัดการศึกษานอกห้องเรียนส่วนใหญ่เป็นการเสริมความรู้ด้วยจัดกิจกรรมและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครอง ครูและเพื่อนร่วมห้อง ฯลฯ ดังนั้นการจัดการความรู้จึงต้องมีแผนในการจัดการอย่างเป็นระบบอาจกล่าวได้ว่าการจัดการความรู้มีความเกี่ยวเนื่องกับแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน คือ แผนการเตรียมการสอนหรือการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบและจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีการรวบรวมข้อมูลต่างๆ มากำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยเริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์ที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านใด (สติปัญญา / เจตคติ / ทักษะ) จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิธีใด ใช้สื่อการสอนหรือแหล่งการเรียนรู้ใด และจะประเมินผลอย่างไร กล่าวคือการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนนั้น สิ่งสำคัญอยู่ที่ผู้สอนนั่นเอง [2] ในการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญานั้นเนื่องจากความรู้ด้านภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวผู้สอนและได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาจึงเป็นความรู้ที่ได้กระทำสืบต่อกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานและได้รับการพัฒนามาตามบริบทของสังคมในแต่ละยุคสมัย [3] ตามทิศทางการปฏิรูปการศึกษาพัฒนาความรู้ให้แก่ประชากรโดยมุ่งเน้นให้สอดคล้องกับสังคมยุคใหม่เพื่อก้าวสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน รัฐบาลได้ริเริ่มหลักสูตรมาตรฐานสากลพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาเพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้แก่ประเทศจากการเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์ [4] โดยพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญา

ด้วยการบรรลุคุณค่าจากการบูรณาการความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างอัตลักษณ์ของประเทศชาติ [5] ความเชื่อในแต่ละวัฒนธรรมส่งผลกระทบต่อการจัดการความรู้เริ่มต้นด้วยความเชื่อที่ถูกกำหนดโดยข้อมูลหรือเรื่องราวต่างๆ ความรู้นั้นอาจเป็นความรู้แบบพื้นฐานหรือเป็นความรู้แบบประยุกต์ที่ได้ถูกพัฒนามาแล้ว องค์ความรู้ที่ได้รับจากการจัดการความรู้จึงปรากฏในมิติด้านเนื้อหา เจตคติ และทักษะความรู้ โดยความเชื่อด้านเนื้อหานั้นเป็นเรื่องราวเฉพาะเจาะจงที่มีอยู่ในองค์ความรู้นั้นๆ ได้แก่สาระที่สามารถจัดเป็นกลุ่มสาระพื้นฐานต่างๆ ได้ถึง 8 กลุ่มสาระ ได้แก่ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ศิลปะ ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ สังคมศึกษา-ศาสนาและวัฒนธรรม การงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี สุขศึกษาและพลศึกษา [4] ส่วนความเชื่อที่เกิดจากเจตคติหรือบางครั้งเรียกว่าทัศนคตินั้นเกิดจากความเข้าใจและการยอมรับในเนื้อหานั้นๆ การที่มนุษย์จะยอมรับในเนื้อหานั้นๆ อาจได้มาจากการพิสูจน์หรือมีการทบทวนเนื้อหาซ้ำหลายครั้งจนเกิดการยอมรับว่าเป็นความจริงและมีความน่าเชื่อถือ นอกจากนี้ก็จิตวิทยาสรุปว่าเจตคตินั้นเกิดจากการที่ผู้ที่ได้เรียนรู้มีความรู้สึกต่อตนเอง ความรู้สึกที่มีต่อผู้สอน ความรู้สึกที่มีต่อแนวทางในการจัดการความรู้ กิจกรรมต่างๆ ในการเรียนรู้ ความรู้สึกที่มีต่อเพื่อน และความรู้สึกต่อพ่อแม่หรือญาติพี่น้อง ผู้เรียนจึงมีการตอบสนองด้วยการยอมรับและการตอบสนองเมื่อเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าที่เรียกว่าการเรียนรู้แนวปัญญานิยม (Cognitive Learning Theory) โดยเป็นความรู้ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างที่มีลักษณะเฉพาะ (Particular Structure) เจตคติในองค์ความรู้นั้นจึงผสมผสานกับทักษะที่มีอยู่ในองค์ความรู้อันได้จากการปฏิบัติในกิจกรรมที่อาศัยกระบวนการปฏิสัมพันธ์การรับรู้ความรู้ใหม่เข้าไปในสมองหรือการปรับเปลี่ยนความรู้เก่าให้เข้ากับความรู้ใหม่

หรือทฤษฎีการเรียนรู้แนวสร้างสรรค์นิยม (Constructivist Learning Theory) ทักษะที่มีอยู่ในองค์ความรู้จากเจตคติที่ดีจึงเป็นความเชื่อที่มีอยู่องค์ความรู้ในทุกๆ สาระในการเรียนรู้ อีกประการหนึ่งที่เป็นเหตุให้ผู้เรียนมีมิติทางการเรียนรู้ด้านเนื้อหาทั้งที่เป็นความเชื่อ เจตคติและทักษะได้มากหรือน้อยจะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ที่สอดคล้องกับเนื้อหานั้นๆ [6] และเป็นไปตามบริบททางสังคมของแต่ละภูมิภาคโดยเน้นการทดลองปฏิบัติในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ของประเทศไทย

การจัดการความรู้ด้วยการถ่ายทอดความรู้ในแต่ละรูปแบบ นั้นได้ผลไม่เท่าเทียมกัน โดยสามารถแบ่งได้เป็น 5 วิธีการดังนี้คือ วิธีที่หนึ่งคือการถ่ายทอดโดยการบรรยายหรือชี้แนะ (Directives / Presentations / Lectures) การถ่ายทอดด้วยวิธีการนี้จะเป็นสิ่งที่คุ้นเคยโดยมักเป็นพฤติกรรมที่ผู้ถ่ายทอดได้จดจำมาอธิบายได้ทุกคำพูด วิธีที่สองคือการถ่ายทอดผ่านสูตรสำเร็จ (Rules of Thumb) ภายใต้นวาทนี้ตัวผู้สอนจะรวบรวมประสบการณ์ที่ตนเองได้เรียนรู้มาแล้วถ่ายทอดออกมาเป็นแนวทาง ประโยค หรือข้อคิดสั้นๆ ที่ถ่ายทอดไปยังผู้อื่น วิธีที่สามคือการถ่ายทอดผ่านทางเรื่องราวหรือนิทาน (Stories with a Moral) ซึ่งถือเป็นวิธีการที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในการถ่ายทอดหรือบอกเล่าประสบการณ์ ทำให้เรื่องราวเหล่านั้นได้ถูกจดจำได้ง่ายขึ้น วิธีที่สี่คือการถ่ายทอดผ่านทางคำถาม (Socratic Questioning) ซึ่งเป็นแนวทางในการถ่ายทอดความรู้ที่มีมานานตั้งแต่สมัยปราชญ์โบราณ และก็เป็นวิธีที่ครูอาจารย์ใช้ในการสอนโดยมีกรณีศึกษา นั่นคือให้ผู้สอนจะใช้วิธีตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เรียนได้คิด และสามารถหาคำตอบนั้นมาด้วยตนเองโดยไม่ต้องอาศัยการบอกเล่าจากผู้สอน และวิธีสุดท้ายคือการถ่ายทอดความ

รู้โดยผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเองโดยมีผู้ มีประสบการณ์คอยให้คำแนะนำ (Learning by Doing / Guided Experience) การถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการที่ผู้ที่มีประสบการณ์คอยให้คำแนะนำสามารถแบ่งออกไปได้หลายแบบไม่ว่าจะการถ่ายทอดด้วยการให้ตัวแบบหรือการยกตัวอย่างโดยที่ผู้รับการถ่ายทอดจะคอยสังเกตในพฤติกรรมและการกระทำของผู้ที่ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ ซึ่งวิธีการนี้ก็สอดคล้องกับการเรียนรู้โดยสังเกตจากพฤติกรรมของพ่อแม่ ในเด็กเล็กหรือการแนะนำด้วยวิธีการแก้ ปัญหาที่ทั้งผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดจะมาร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยผู้รับการถ่ายทอดได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างใกล้ชิดถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาจากผู้ที่มีประสบการณ์ที่มากกว่า

ดังนั้นกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ทุกวิธีการมีเป้าหมายในการจัดการความรู้ให้แก่ผู้เรียนตามวัตถุประสงค์และแผนการสอน [7] การถ่ายทอดความรู้จึงมีกระบวนการแบบเดียวกับการจัดการความรู้ หากแต่การถ่ายทอดความรู้จะเน้นผู้ที่ทำการถ่ายทอดหรือผู้เชี่ยวชาญที่มีภูมิรู้และเป็นที่รู้จัก โดยผู้ทำการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญานั้นมักเป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาอีกต่อหนึ่งซึ่งการถ่ายทอดความรู้ไม่ได้มาจากการถ่ายทอดให้เชื่อฟังเพียงอย่างเดียวโดยจะประกอบด้วยกระบวนการทั้งการเล่าเป็นเรื่องราวจากที่รับการถ่ายทอดมาจากประสบการณ์ตรงและการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทดลองแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการถ่ายทอดนั้นควรดำเนินการในพื้นที่ที่ปรากฏจริง ใช้อุปกรณ์และวัตถุที่แสวงหาได้สะดวกและใช้กระบวนการในการบรรจุในรูปแบบที่ได้ถ่ายทอดกันมา

จากผลของการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ที่ผ่านมาประกอบกับข้อมูลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคนในสังคมไทยและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ

ในการพัฒนาเยาวชนสู่ศตวรรษที่ 21 พบว่า ได้มีการทบทวนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีความเหมาะสมชัดเจนทั้งเป้าหมายของหลักสูตร ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ทักษะกระบวนการ นำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่ การศึกษาและสถานศึกษา โดยได้มีการกำหนด วิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดที่ชัดเจน โรงเรียนมาตรฐานสากลมี วัตถุประสงค์ที่สำคัญคือการพัฒนาผู้เรียนให้มี ศักยภาพเป็นพลโลกโดยมุ่งหวังที่จะให้โรงเรียนได้ พัฒนาต่อยอดคุณลักษณะของผู้เรียนตามหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งให้ผู้เรียน มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ มีสมรรถนะ ทักษะและความรู้ พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต การพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษ ที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมผู้เรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทยให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยีโดยสามารถทำงานร่วมกับ ผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลก ได้อย่างสันติอันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ แบบยั่งยืน [8] สอดคล้องกับการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาในภูมิภาคที่จะเป็นแนวทางให้ผู้เรียน ได้ทำงานร่วมกับชุมชนและรับความรู้จากภูมิภาค มาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้เกิดความเคลื่อนไหว ด้านเศรษฐกิจและสังคมต่อไป

สำหรับโรงเรียนแบบมาตรฐานสากล (World-Class Standard School) เป็นนวัตกรรม การจัดการศึกษาที่สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานนำมาใช้เป็นมาตรการเร่งด่วน ในการยกระดับการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ มาตรฐานเทียบเท่าสากลโดยเน้นให้ผู้เรียน มีศักยภาพและความสามารถแข่งขันทัดเทียมกับ ผู้เรียนของนานาชาติและจากผลการศึกษา และวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบหลักสูตรแกนกลาง

การศึกษาขั้นพื้นฐานกับหลักสูตรของนานาชาติประเทศ พบว่าหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ เป็นลำดับแรกแต่ให้ความสำคัญกับการพัฒนา ผู้เรียนด้านความสามารถในการคิดวิเคราะห์ น้อยมากซึ่งต่างกับหลักสูตรในหลายๆ ประเทศ อีกทั้งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ไม่สะท้อนให้เห็นการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนที่เชื่อมโยงกับการจัด การเรียนรู้ยุคปัจจุบัน รวมทั้งการฝึกทักษะ ความสามารถในการสื่อสารภาษาต่างประเทศ การส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนมีการคิดประดิษฐ์ และสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาโดยเพิ่มเติมสาระ ความเป็นสากล การเขียนความเรียงขั้นสูง (Extended-Essay) กิจกรรมสร้างสรรค์ ประโยชน์ (CAS : Creativity, Action, Service) ภาษาต่างประเทศที่ 2 อีกหนึ่งภาษา รวมทั้งการ ฝึกทักษะภาษาอังกฤษอย่างเข้มข้นเพื่อต่อยอด ความรู้ที่ได้จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ทั้งนี้เพื่อให้ ผู้เรียนมีคุณลักษณะเป็นพลโลกมีศักยภาพ ทัดเทียมกับนานาชาติประเทศเป็นเยาวชนไทยรุ่นใหม่ เป็นผู้ที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการสามารถสื่อสาร ได้สองภาษา ล้ำหน้าในทางความคิดสามารถ ผลิตงานได้อย่างสร้างสรรค์ สร้างมูลค่าเพิ่มจาก องค์ความรู้ภูมิปัญญาในภูมิภาคและมีจิตร่วมรับผิดชอบในสังคมโลก [9]

นอกจากการจัดการเรียนการสอนสาระ ที่เป็นสากล 4 สาระ ได้แก่ ทฤษฎีความรู้ (Theory of Knowledge: TOK) การเขียน ความเรียงขั้นสูง (Extended-Essay) กิจกรรม สร้างสรรค์ประโยชน์ (CAS : Creativity, Action, Service) ที่ประกอบกับภาพความสำเร็จที่ชัดเจน ทั้งความรู้ความสามารถตามสมรรถนะทั้ง 5 ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และศักยภาพความเป็น พลโลกของผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากล

หลักสูตรสถานศึกษา สำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนปลายนั้นกระทรวงศึกษาธิการควรจัดสาระสากลในลักษณะของการบูรณาการเป็นหน่วยการเรียนรู้ในสาระพื้นฐานหรืออาจจะจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมในบางสาระโดยมีแนวดำเนินการดังนี้ [10]

- 1) ทฤษฎีความรู้ (Theory of Knowledge) ควรจัดเป็นหน่วยบูรณาการอยู่ในสาระเรียนรู้พื้นฐาน ทั้ง 8 สาระ (กลุ่มสาระคณิตศาสตร์ ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ ภาษาต่างประเทศ การงานอาชีพและเทคโนโลยี หรืออาจจะจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมในบางสาระ
- 2) การเขียนความเรียงขั้นสูง (Extended-Essay) ควรจัดเป็นหน่วยบูรณาการอยู่ในสาระพื้นฐาน ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ หรือเป็นรายวิชาเพิ่มเติมในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้
- 3) สาระเรียนรู้พื้นฐานทั้ง 8 สาระ หรือเป็นรายวิชาเพิ่มเติมในสาระสังคมศึกษาหรือสาระอื่นๆ
- 4) กิจกรรมสร้างสรรค์ประโยชน์ (CAS: Creativity Action Service) ควรจัดเป็นหน่วยกิจกรรมอยู่ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือเป็นรายวิชาเพิ่มเติม

การจัดการเรียนการสอนสาระสากลในลักษณะเป็นหน่วยการเรียนรู้ในรายวิชาพื้นฐานและหรือเป็นรายวิชาเพิ่มเติมนั้นได้ปรับวิธีเรียนเปลี่ยนวิธีสอนและวิธีการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ผลงานนำเสนอผลงานทั้งเป็นเอกสารและปากเปล่า (Oral Presentation) เพื่อสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนที่มีศักยภาพเป็นพลโลกตามเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ของโรงเรียนมาตรฐานสากล ผู้ถ่ายทอดใช้รูปแบบการสอนจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้สนทนาโต้ตอบ (Discuss) และอภิปรายซักถาม (Debate) โดยไม่มีการตัดสินถูก (Right) หรือผิด (Wrong) ในข้อคิดเห็นแต่ผู้ถ่ายทอดจะต้องมุ่งพัฒนาส่งเสริม/ฝึกฝนวิธีการให้ความคิดบนพื้นฐานของความรู้ และทฤษฎีความรู้ต่างๆ ให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นให้ข้อมูลขัดแย้งหรือเห็นด้วยอย่างมีคุณภาพ

(Quality of justification and a Balance Approach to the Knowledge Claim in Question) นอกจากนี้ครูผู้สอนจะต้องจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจสามารถและมีทักษะในการนำเสนอแนวคิด/องค์ความรู้โดยบอกประเด็นสำคัญทั้ง 3 ประเด็นเกี่ยวกับหัวข้อ (Topic) ที่ตนเองเลือกโดยมุ่งเน้นทักษะ ดังนี้

- 1) สามารถบอกช่องทางรับรู้ความรู้ เช่น รับรู้โดยอารมณ์ (Emotion) หรือรับรู้จากสื่อภาษา สัญลักษณ์/การให้สมญานาม
- 2) สามารถบอกสาขาของความรู้ที่ได้รับ (Area of Knowledge) เช่น เป็นความรู้ด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และ
- 3) สามารถบอกความหมายขององค์ประกอบต่างๆ ของความรู้ที่ได้รับในเรื่องต่อไปนี้ ก) ธรรมชาติการรับรู้ (Nature of Knowing) เช่น การรับรู้จากประเภทของข้อมูล ได้แก่ สารนิเทศ (Information) หรือข้อมูล (Data) หรือความรู้ ข) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Knowledge of Communities) ค) ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Knower s' Senses) และ ง) ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและการเรียกร้องสิทธิต่างๆ (Justification of Knowledge Claims)

องค์ความรู้ภูมิปัญญาไทย

สำหรับประเทศไทยเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่ยาวนาน โดยความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคลภายในสังคมและวัฒนธรรมไทยทุกภูมิภาคสอดคล้องกับแนวคิดทางมานุษยวิทยาสำนักประวัติศาสตร์เฉพาะและการแพร่กระจายวัฒนธรรมจากการนำของฟรานซ์ โบแอส โดยมุ่งหาความหมายคำอธิบายเกี่ยวกับวัฒนธรรมและเชื่อว่าปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับระบบความคิดมนุษย์ แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่มากกว่าการสร้างหรือทดสอบทฤษฎี โดยรวบรวมความรู้ให้ได้ครบถ้วนเพื่อสามารถนำมาสร้างทฤษฎีได้ภายหลัง

1) เขตวัฒนธรรมและศูนย์กลางวัฒนธรรม

เปลี่ยนแปลงได้

2) องค์ประกอบของวัฒนธรรมในแต่ละเขตอาจเปลี่ยนแปลงเมื่อได้รับอิทธิพลอื่น

3) ในเขตวัฒนธรรมหนึ่งอาจมีองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่ต่างกัน

การศึกษาเขตวัฒนธรรมเหมาะสำหรับสังคมที่ได้รับอิทธิพลของสังคมข้างเคียงไม่มากนัก แต่ในสังคมโลกาภิวัตน์ได้รับอิทธิพลจากภายนอกมากกว่าถ้าศึกษาจะซับซ้อนมาก ความซับซ้อนหลากหลายและพลวัตในสังคมปัจจุบันภาวะหลังสงครามก่อให้เกิดสังคมใหม่ๆ มากมายหลากหลายพลวัตมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนจึงทำให้เกิดสิ่งสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ดังกล่าวคือ [11]

1) การปรับตัว: การศึกษาการปรับตัวอาจศึกษาด้านชีวภาพและด้านวัฒนธรรมซึ่งมักเป็นการพิจารณา เชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่

ก. การเปลี่ยนแปลงเพื่อจัดระบบความสัมพันธ์ให้สอดคล้องกัน

ข. การปรับเปลี่ยนตัวมนุษย์หรือสัตว์เพื่อให้ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมเป็นความสัมพันธ์ที่เหมาะสม

ค. การปรับสภาพแวดล้อมเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของมนุษย์หรือสัตว์

2) การผสมผสานทางวัฒนธรรม : การศึกษาเรื่องการปรับตัวควรพิจารณาองค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น วรรณคดี และที่เป็นวิถีชีวิต องค์ประกอบต่างๆ ของวัฒนธรรมเรียงร้อยประสานเข้าเป็นวัฒนธรรมมีลักษณะเป็นองค์รวมและมีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียงหรือค้นพบสิ่งใหม่ในสังคมตนเองทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อคงอยู่ของวัฒนธรรมนั้น วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ที่มีองค์ประกอบแต่ละส่วนที่ความหมายและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง ตัวอย่างเช่น ธงชาติ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนสังคมและวัฒนธรรมเป็นการปรับ

เปลี่ยนกลุ่มมากกว่าระดับปัจเจกชน การสืบทอดก็ถ่ายจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งจึงเป็นการปรับเปลี่ยนกลุ่มพฤติกรรมมนุษย์ที่ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นมีกระบวนการขั้นตอนการปรับเปลี่ยนดังกล่าวเป็นการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเมื่อเกิดปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือกลุ่มคนอื่นซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและเรายอมรับได้ [12]

องค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยจึงได้รับการถ่ายทอดสืบทอดกันมาในสังคมไทยและเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม องค์ความรู้ดังกล่าวถูกบูรณาการและปรับใช้ให้เหมาะสมกับรูปแบบและบริบททางสังคมในยุคนั้นๆ อย่างไรก็ตามการอยู่รวมกลุ่มของคนไทยนั้นมียากฐานจากชนเผ่าที่อาศัยอยู่เดิมหลอมรวมกับผู้ที่ย้ายถิ่นฐานมาจากประเทศใกล้เคียง ได้แก่ พม่า ลาว เขมร และมาเลเซีย ดังนั้นตามหลักทางภูมิศาสตร์ในปัจจุบันประเทศไทยจึงแบ่งออกเป็น 4 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ภาคอีสาน) ภาคกลาง/ภาคตะวันออก และภาคใต้ ภูมิปัญญาไทยจึงได้จากวัฒนธรรมในสังคมที่เกิดการหลอมรวมกันของเชื้อชาติ ภูมิปัญญาภาคเหนือจึงมีความสืบเนื่องจากพม่า รามัญ ภาคอีสานจะมีความสัมพันธ์กับลาวและเขมร ส่วนภาคใต้ก็มีความสัมพันธ์กับมาเลเซียและอินโดนีเซีย โดยในแต่ละภูมิภาคมีการถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลานสืบทอดกันมาจนปัจจุบัน การถ่ายทอดภูมิปัญญาจึงเป็นการถ่ายทอดโดยบุคคลซึ่งเป็นผู้รู้ ผู้ชำนาญผู้รู้เรียน ในที่นี้หมายถึงปราชญ์ชาวบ้าน โดยประกอบไปด้วยวิธีการต่างๆ ที่ครอบคลุมด้านเนื้อหาความรู้ภูมิปัญญาจากความเชื่อ เจตคติ และทักษะที่ส่งผลต่อการพัฒนาสร้างมูลค่าเพิ่มโดยที่ผู้เรียนสามารถต่อยอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้วยการใช้ความคิดสร้างสรรค์ตามโครงสร้างหลักสูตรแบบมาตรฐานสากลของสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

ภูมิปัญญาในการบรรจุภัณฑ์อาหารในแต่ละภูมิภาคมีความคล้ายคลึงกันโดยเริ่มต้นจากความต้องการในการเก็บสะสมอาหารให้นานขึ้น การบรรจุอาหารเพื่อการเดินทาง จนค้นพบความเปลี่ยนแปลงด้านรสชาติและกลิ่นหอมจากวัสดุธรรมชาติที่ใช้ห่อโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนำไปทำให้สุกอาหารจะถูกลบให้สุกพร้อมกับกลิ่นหอมจากวัสดุบรรจุจึงเกิดนวัตกรรมทางการบรรจุอาหารตั้งแต่นั้นมา การค้นพบนั้นยังไม่สิ้นสุด คนโบราณถ่ายทอดกระบวนการผลิตอาหารรายการที่พบจากการบรรจุภัณฑ์ที่สืบทอดกันมาสู่ลูกหลาน ปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามอาหารไทยได้ถูกเปลี่ยนแปลงรสชาติเนื่องจากวัสดุและกรรมวิธีการผลิตได้ถูกเปลี่ยนไป เทคโนโลยีการผลิตเข้ามามีบทบาทอย่างยิ่งในสังคมอุตสาหกรรม [13]

ปัจจัยในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์เป็นความคิดที่ได้จากการริเริ่มและแสวงหาสิ่งใหม่ๆ โดยความคิดที่ผ่านการคิดวิเคราะห์และแสดงออกด้วยการสังเคราะห์ให้เกิดสิ่งใหม่ บุรณาการองค์ความรู้ที่ได้รับประกอบกับความสามารถเฉพาะตัว 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความคิดคล่อง 2) ความคิดยืดหยุ่น 3) ความคิดริเริ่ม [14] สินค้าสร้างสรรค์เป็นสินค้าที่มีการมุ่งเน้นสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าโดยอาศัยความคิดของมนุษย์เป็นพื้นฐานหลัก ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยทักษะและความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ในการนำเสนอสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวมาเป็นทุนหรือพื้นฐานในการสร้างแรงบันดาลใจเพื่อออกแบบสินค้า ซึ่งการออกแบบนี้รวมถึงการออกแบบรูปลักษณ์ภายนอกและการออกแบบประโยชน์การใช้งานของสินค้า การผลิตสินค้าสร้างสรรค์นั้นจำเป็นต้องอาศัยทุนในด้านต่างๆ เป็นปัจจัยสำคัญเพื่อเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบสินค้าอย่างสร้างสรรค์ เป็นแหล่งขององค์ความรู้ในการจุดประกายความคิดใหม่ๆ หรือเป็นเครื่องมือในการผลิตสินค้าให้ได้ตามประโยชน์การใช้งานที่

กำหนดไว้ โดยจะสามารถแบ่งปัจจัยสนับสนุนที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตสินค้าและบรรจุภัณฑ์ได้เป็น 5 ปัจจัยหลัก คือ 1. ทุนมนุษย์ (Human Capital) 2. ทุนสังคม (Social Capital) 3. ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) 4. ทุนเทคโนโลยี (Technology Capital) และ 5. ทุนโครงสร้างสนับสนุน (Infrastructure Capital) (โครงการศึกษาแนวทางการพัฒนา อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ระดับสาขา) [15] ได้แก่

1. ทุนมนุษย์ (Human Capital) คือ ความสามารถของนักสร้างสรรค์ในการนำเอาประสบการณ์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมรอบข้างมากระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ต่างๆ ในการออกแบบสินค้าและบรรจุภัณฑ์ทุกคนล้วนมีความคิดสร้างสรรค์อยู่ในตัว ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการดึงเอาความคิดเหล่านั้นออกมาและแสดงผ่านผลงานสร้างสรรค์ต่างๆ โดยเน้นการใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นต้นทุนหลักในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า และบรรจุภัณฑ์

2. ทุนสังคม (Social Capital) คือ บรรทัดฐานที่ยึดถือในการปฏิบัติของคนในชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีเอกลักษณ์เฉพาะสำหรับแต่ละชุมชน สามารถเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความคิดสร้างสรรค์เป็นต้นแบบหรือพื้นฐานของความคิดในการต่อยอดและประยุกต์ใช้กับสินค้ารวมถึงการนำเอารูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสังคมมาเป็นต้นแบบความคิดในการออกแบบสินค้าและบรรจุภัณฑ์ให้มีประโยชน์การใช้สอยที่เหมาะสม

3. ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) คือ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีการสะสมและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นของคนในชุมชน โดยทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่มีเอกลักษณ์และสามารถนำมาใช้สร้างความแตกต่างให้กับสินค้าและบริการซึ่งการสร้างสรรค์สามารถนำเอาวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม วัฒนธรรมต่างชาติ หรือการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเข้ามาใช้ในการสร้างสรรค์สินค้าได้ แต่สิ่งสำคัญคือ

การอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละชุมชนให้คงอยู่ เพื่อสร้างความหลากหลายของแหล่งวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นภายในประเทศ ทั้งในด้านของแหล่งองค์ความรู้ภูมิปัญญาชุมชน ศิลปวัฒนธรรม และรูปแบบของสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างต่างๆ

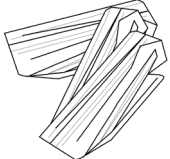



4. ทุนเทคโนโลยี (Technology Capital) คือ เครื่องมือที่ใช้แปลงความคิดสร้างสรรค์ออกมาเป็นสินค้าและบริการที่ได้ตามความต้องการของนักออกแบบหรือนักสร้างสรรค์โดยการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการพัฒนาเพื่อเพิ่มผลิตภาพในการผลิตและเพื่อสร้างสินค้าที่มีคุณลักษณะใหม่ทั้งคุณสมบัติของวัสดุหรือสินค้าที่สำเร็จรูป รวมถึงเพื่อเพิ่มความสวยงามของสินค้า โดยสามารถผลิตสินค้าที่มีผิวสัมผัสในลักษณะต่างๆ ได้หลากหลาย เช่น สีสัมผัสความสวยงาม ลวดลายของสินค้า เป็นต้น

5. ทุนโครงสร้างสนับสนุน (Infrastructure Capital) คือ ปัจจัยสนับสนุนในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นได้ เช่น เงินลงทุนในการประกอบ

ธุรกิจสร้างสรรค์ ศูนย์การออกแบบ และตรวจสอบคุณภาพกฎระเบียบที่เกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ระบบโครงสร้างสนับสนุนพื้นฐานต่างๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการผลิตและดำเนินธุรกิจสร้างสรรค์ การวางมาตรการสำหรับการพัฒนาโครงสร้างสนับสนุนให้เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นในประเทศ

ปัจจัยดังกล่าวทั้ง 5 ประการ จึงเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนมนุษย์ ทุนสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดให้แก่ชนรุ่นหลังเพื่อการดำรงชีวิตที่เป็นแบบแผนเดียวกันและเพื่อความอยู่รอดต่อไป ทุนทางวัฒนธรรมของไทยในแต่ละภูมิภาคมีความคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันบ้างด้านวัสดุและวิธีการในการบรรจุรวมทั้งอาหารที่ได้รับการปรุงรสที่เกิดจากวัตถุดิบในภูมินาณั้นๆ ได้แก่

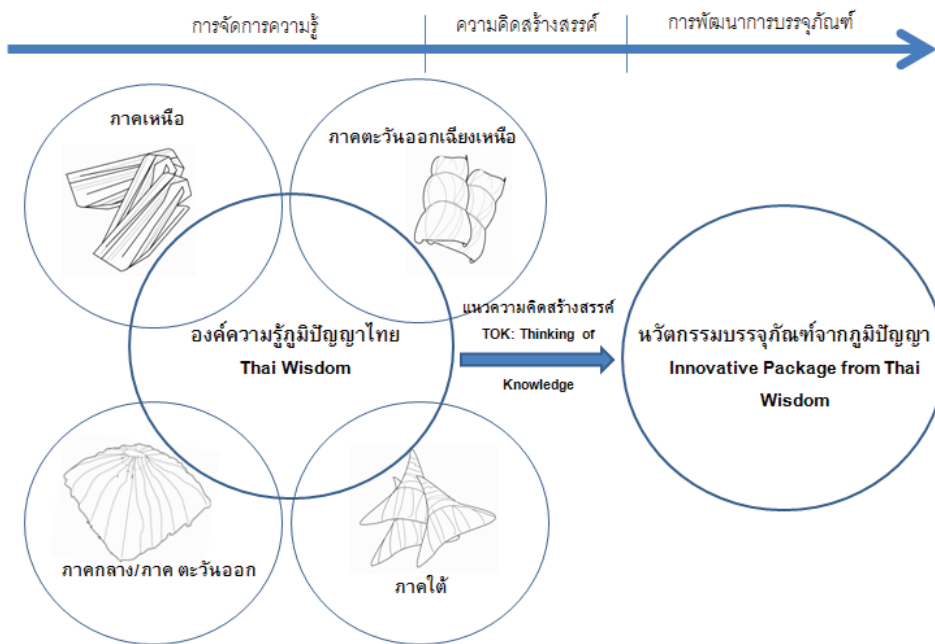
ตารางที่ 1 ภูมิปัญญาไทยด้ายบรรจุภัณฑ์อาหาร

ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคกลาง/ ภาคตะวันออก	ภาคใต้
			
การห่อและการบรรจุอาหารเหนือบักล้วย ดานีห่อขนมต้มแดงต้มขาว	แพนมหอาหารไทยภาคอีสาน	ข้าวห่อใบบัว ใช้ใบบัวห่อ ข้าวอบให้หอมใบบัว	ขนมต้มห่อด้วยใบกระพ้อ

ที่มา: สำนักส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (2555). หน้า 12-14.

การห่อในแต่ละภูมิภาค มีความแตกต่างกัน ในด้านวัตถุดิบและรูปแบบในการห่อ ได้แก่ ภาคเหนือการห่อขนมต้มแดงต้มขาวนั้นใช้ใบกล้วยตานีที่หาได้ง่ายในสวนห่อแล้วนำไปนึ่งขนมนั้นจะมีกลิ่นหอม สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ใช้ใบกล้วยตานีในการห่ออาหารการห่อแหมมเป็นการห่อเพื่อถนอมอาหารและเป็นขั้นตอนในการทำให้อาหารสุกโดยต้องปิดให้มิดชิดไม่ให้อากาศเข้า

จึงไม่มีจุลินทรีย์ที่ทำให้อาหารเน่าเสียได้ ภาคกลางมีแม่น้ำลำคลองหลายสาย วิธีความเป็นอยู่ทางน้ำจึงมีใบบัวมากและนำมาห่อข้าวและกับข้าวบางอย่างคลุกเคล้าแล้วนำไปนึ่งให้ข้าวสุกและให้กลิ่นหอมของใบบัว ขนมต้มใบกะพ้อของภาคใต้เป็นข้าวเหนียวที่นำมาห่อด้วยใบกะพ้อเป็นใบที่สามารถคลี่ออกมาได้ใหญ่กว่าปกติและมีความเหนียวพอที่จะห่อหุ้มข้าวเหนียวแล้วนำไปนึ่งต่อได้



ภาพที่ 1 นวัตกรรมบรรจุภัณฑ์จากภูมิปัญญาไทย

การพัฒนาบรรจุภัณฑ์อาหารไทย

อาหารไทยได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามแนววัฒนธรรมความเป็นอยู่และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยอาจกล่าวได้ว่ามีความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยของการปกครองและสภาพทางภูมิศาสตร์โดยประเทศไทยแบ่งออกเป็น 6 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคตะวันตกและภาคใต้ ความรู้พื้นฐานการปรุงอาหารได้ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาตามยุคสมัยโดยมีการเชื่อมเส้นทางของ

วัฒนธรรมในการประกอบอาหารอย่างต่อเนื่อง การบรรจุภัณฑ์อาหารคาว ขนมหวาน ผัก ผลไม้ หรือแม้แต่ดอกไม้ ในรูปแบบ ห่อ มัด ร้อย รวมทั้งได้ถ่ายทอดฝีมือที่ประณีตวิจิตรบรรจงจากความคิดสร้างสรรค์ที่หลากหลายของบรรพชนไทย โดยการนำวัสดุธรรมชาติมาประดิษฐ์ให้เกิดประโยชน์ใช้สอยรวมทั้งเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อม ในปัจจุบันบรรจุภัณฑ์ไทย ห่อ มัด ร้อย เกือบเลือนหายไปจากวิถีชีวิตคนไทย ความรู้ความเข้าใจและทักษะการประดิษฐ์มีการถ่ายทอดที่

ตัดทอนและแต่งเติมจนอาจไม่เหลือเค้าของความเดิมไปแล้ว ความรู้ภูมิปัญญาทั้งหลายไม่ได้จัดทำอย่างเป็นระบบจึงทำให้ชาวไทยไม่สามารถยืนยันหรือรับรองได้ว่าสิ่งที่ตนเข้าใจนั้นมาจากรากฐานของภูมิปัญญาหรือว่าถูกบิดเบือนไปสำหรับการพัฒนาบรรจุภัณฑ์อาหาร หมายถึงการพัฒนาคุณสมบัติทางกายภาพที่ตรงและเหมาะสมของบรรจุภัณฑ์อาหารโดยส่งผลกระทบต่อรสชาติและกลิ่นหอมชวนรับประทานซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะภูมิภาคโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประกอบอาหารที่ไม่เพียงแต่ปรุงอาหารให้เกิดรสชาติแต่ยังเพิ่มคุณภาพให้แก่อาหารด้วยการห่อหรือการบรรจุจากการนำไปปิ้ง นึ่ง ทอด ต้ม หรือย่างเป็นที่พึงพอใจของผู้บริโภคเพื่อการพัฒนาสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่บรรจุภัณฑ์เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของชาติได้ [16] หรือการถ่ายโอนอัตลักษณ์ของภูมิภาคไปสู่รูปลักษณ์ภายนอกสร้างคุณภาพแก่บรรจุภัณฑ์ด้านความพึงพอใจได้เช่นเดียวกัน บรรจุภัณฑ์อาหารไทยได้รับการพัฒนาต่อเนื่องกันมาจนปัจจุบันผสมผสานทุนทางวัฒนธรรมกับทุนทางเทคโนโลยีทำให้เกิดรูปแบบที่แปลกใหม่สร้างมูลค่าเพิ่มทางภูมิปัญญาคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ที่งดงามและยังมีกลิ่นที่หอมชวนรับประทานจดจำอัตลักษณ์ภูมิภาคได้อย่างน่าชื่นชมในสมัยดึกดำบรรพ์บรรจุภัณฑ์มักจะใช้วัสดุจากธรรมชาติ เช่น ลูกน้ำเต้า ใบไม้ เปลือกหอย เป็นต้นมาถึงยุคสมัยประมาณ 5000 ปีก่อนพุทธกาลมนุษย์เริ่มรู้จักการใช้เครื่องปั้นดินเผาทำให้สามารถเก็บตุนอาหารได้สะดวกขึ้น ส่งผลให้สามารถนำส่งไปยังพื้นที่ห่างไกลออกไป พร้อมทั้งการนำไปสู่การแลกเปลี่ยนสินค้าและค้าขายเป็นสินค้าได้บรรจุภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้พบแหล่งผลิตในประเทศกรีซและส่งไปขายไกลถึงประเทศอิตาลีในปัจจุบัน

บรรจุภัณฑ์แก้วเริ่มมีการผลิตประมาณ 2000 ปีก่อนพุทธกาลในแถบเมโสโปเตเมียหรือประเทศอียิปต์ในปัจจุบัน ส่วนขวดแก้วใส่นั้นสามารถผลิต

ได้ประมาณ 1000 ปีก่อนพุทธกาล และทำให้อียิปต์เป็นประเทศที่ชำนาญในการผลิตบรรจุภัณฑ์แก้ว ต่อมาประมาณ พ.ศ. 500 วิวัฒนาการทางด้านบรรจุภัณฑ์แก้วได้เปลี่ยนมาเป็นการเป่าแก้วซึ่งได้ตกทอดมรดกมาถึงปัจจุบันนี้ วิวัฒนาการในการผลิตแก้วได้ก้าวมาสู่จุดสุดยอดด้วยการพัฒนาของชาวโรมัน ประมาณ พ.ศ. 800

กระดาษเริ่มผลิตได้ในช่วงระยะเวลาใกล้เคียงกับแก้ว คือ ประมาณ พ.ศ. 600 ในประเทศจีนแต่ในยุคนั้นกระดาษยังไม่ได้นำมาใช้ห่อสินค้าจวบจนกระทั่งกระดาษได้รับการนำเข้าสู่ประเทศยุโรปผ่านประเทศทางอาหรับ และเริ่มมีการผลิตกระดาษครั้งแรกในทวีปยุโรปที่ประเทศสเปนทางเหนือของวาเลนเซีย โดยชาวมุสลิมสเปน ได้นำกระดาษมาแปรรูปเป็นถุงกระดาษในช่วง พ.ศ. 2161 ถึง พ.ศ. 2191 และมีการใช้มากถึง 800 ล้านถุงในสหรัฐอเมริกาช่วงปี พ.ศ. 2418 ส่วนการตัด การทาบเส้น พร้อมทั้งการพิมพ์เพื่อแปรรูปกล่องกระดาษแข็งนั้นเริ่มได้รับความนิยมใน พ.ศ. 2423

บรรจุภัณฑ์โลหะ เริ่มจากการค้นพบวิธีการชุบโลหะด้วยดีบุกโดยกระบวนการ Hot Dip ของชาวโปฮีเมียน ประมาณ พ.ศ. 700 จนกระทั่งมีการแปรรูปมาทำเป็นกระป๋องบรรจุยาเส้นที่พบในอังกฤษต้องใช้เวลาจนถึง 500 ปีหลังจากการค้นพบการชุบดีบุก บรรจุภัณฑ์ในแถบทวีปเอเชียได้รับการบันทึกในประวัติศาสตร์ คือ มีการใช้กระป๋องใส่ชาที่ผลิตจากประเทศในแหลมมาลายูด้วยปริมาณชา 1 “Kati” หรือประมาณ 1.5 ออนซ์ ในปัจจุบันนี้เพื่อวางจำหน่ายในยุโรป

การศึกษาประวัติศาสตร์ของบรรจุภัณฑ์บุคคลที่ได้รับการกล่าวขวัญมากที่สุดคือ ผู้ประดิษฐ์บรรจุภัณฑ์ที่สามารถเก็บรักษาอาหารได้เป็นชาวเปอร์เซียที่ชื่อ Nicolas Appeert ซึ่งได้รับรางวัลจากจักรพรรดินโปเลียนในฐานะที่เป็นคิดค้นบรรจุภัณฑ์ที่สามารถเก็บรักษาอาหารไว้เป็นเสบียงแก่ทหาร บรรจุภัณฑ์อาหารดังกล่าวนี้จะใช้ขวดแก้ว

พร้อมจุกที่ปิดสนิทแน่นและสามารถฆ่าเชื้อด้วยความร้อนได้ หลักการถนอมอาหารด้วยการฆ่าเชื้อด้วยความร้อนนี้ได้รับการพัฒนาการต่อโดยใช้เป็นกระป๋องโลหะโดยชาวอังกฤษที่ชื่อ Donkin and Hall ซึ่งเป็นผู้ซื้อลิขสิทธิ์การผลิตในอังกฤษจาก Appert ด้วยเหตุนี้ Appert จึงได้รับเกียรติในฐานะผู้คิดค้นบรรจุภัณฑ์กระป๋องโลหะที่สามารถฆ่าเชื้อได้เป็นคนแรก

การบรรจุภัณฑ์ถูกพัฒนามานานนับศตวรรษเพื่อการดำรงชีวิตและความอยู่รอดของมนุษย์ ทำให้ต่างก็พยายามทดลองแนวทางใหม่ๆ ในการปกป้องและการถนอมอาหาร สำหรับวิวัฒนาการของบรรจุภัณฑ์นั้นมีการแบ่งประเภทของบรรจุภัณฑ์ออกได้อย่างกว้างๆ เป็น 2 ประเภท คือ

1) บรรจุภัณฑ์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ธรรมชาติได้สร้างหีบห่อขึ้นเพื่อป้องกันและรักษาผลผลิตทางธรรมชาติได้อย่างดีเยี่ยมและชาญฉลาด โดยสร้างให้มีความเหมาะสมกับผลผลิตแต่ละชนิดไป อาทิเช่น เปลือกผลไม้ เปลือกไข่ เป็นต้น

2) บรรจุภัณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นบรรจุภัณฑ์ที่เกิดจากการที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น โดยได้คิดประดิษฐ์จากวัสดุต่างๆ เพื่อสนองประโยชน์นานาประการ เช่น เพื่อคุ้มครองป้องกันผลิตภัณฑ์เพื่อความสะดวกในการขนส่งเพื่อการส่งเสริมการขาย ฯลฯ [17]

สำหรับประเทศไทยคำว่า “บรรจุภัณฑ์” เป็นคำใหม่ซึ่งคนไทยยังไม่คุ้นเคย แต่ในความเป็นจริงแล้วคนไทยนับว่าเป็นนักออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่มีความสามารถเห็นได้จากวิธีการนำเอาวัสดุธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ได้ อาทิเช่น การใช้ใบกล้วย ใบตาล ทางมะพร้าว ใบเตย ฯลฯ มาคิดประดิษฐ์เป็นห่ออาหารแบบต่างๆ การจักสานภาชนะต่างๆ จากไม้ไผ่ หวาย ต้นหญ้า ปอ ฯลฯ บรรจุภัณฑ์เหล่านี้มีรูปร่างลักษณะสวยงามแปลกตาและสามารถสนอง

ประโยชน์ได้อย่างดีในแต่ละกรณีเหมาะกับ การบรรจุสิ่งของต่างๆ เช่น อาหารทั้งที่เป็นของแห้งหรือมีน้ำหรือสิ่งของที่ต้องการความปลอดภัยและความสะดวกในการเคลื่อนย้ายอื่นๆ [18] จากการที่มนุษย์ได้คิดนำวัสดุที่มีตามธรรมชาติมาประดิษฐ์เป็นบรรจุภัณฑ์ใช้ในชีวิตประจำวันดังที่ได้กล่าวมาแล้วความพยายามและความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ก็ยังไม่สิ้นสุดเมื่อเกิดความต้องการขยายให้กว้างขึ้น เช่น การขยายขนาดและจำนวนของสินค้า การเคลื่อนย้ายของใหญ่ๆ จำนวนมากต้องการบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมและเมื่อความเจริญก้าวหน้าทางด้านการตลาดมากขึ้นบรรจุภัณฑ์ก็เข้ามามีบทบาทใช้เป็นเครื่องมือในทางการตลาดด้วย เช่น ใช้เป็นเครื่องช่วยในด้านการส่งเสริมการขาย ดังนั้นจึงได้มีการค้นคว้าคิดประดิษฐ์บรรจุภัณฑ์แบบใหม่ๆ ตลอดจนปรับปรุง และค้นคว้าวัสดุที่ใช้ในการบรรจุให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น จนในที่สุดปัจจุบันวัสดุที่ใช้เพื่อการบรรจุภัณฑ์มีมากมายหลายชนิด อาทิเช่น กระดาษชนิดต่างๆ แผ่นโลหะ โยสังเคราะห์ แก้ว พลาสติก ไม้ ฯลฯ [19] สำหรับกรรมวิธีที่ใช้กับบรรจุภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีกรรมวิธีการหีบห่อตามลักษณะรูปแบบที่สามารถจำแนกได้เป็น 5 กลุ่ม

1) รูปแบบการห่อ โดยวิธีการพับ การม้วน การพัน หรือเย็บ ซึ่งมีทั้งประเภทกึ่งทรงรูป ทรงรูป ทรงสามเหลี่ยม และทรงสี่เหลี่ยม



ภาพที่ 2 ภาพแสดงวิธีห่อด้วยรูปแบบการพับ

2) รูปแบบการรองรับ เป็นการใช้คุณลักษณะของพืชที่เป็นแผ่นเรียบแบน แทนภาชนะรองรับอาหาร



ภาพที่ 3 ภาพแสดงวิธีห่อด้วยรูปแบบการรองรับ

3) รูปแบบบรรจุ เป็นการใช้ส่วนของพืชเป็นที่บรรจุอาหาร ตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตอาหารไปจนถึงชั้นขนส่งเพื่อขายเป็นชิ้นเดียวกัน



ภาพที่ 4 ภาพแสดงวิธีห่อด้วยรูปแบบการบรรจุ

4) รูปแบบเสียบหนีบ ใช้หีบห่อเป็นเพียงแกนให้อาหารยึดติดเท่านั้น เพื่อประโยชน์ในการจัดเรียงอาหารให้เป็นกลุ่มก้อน สะดวกในการปิ้งย่างและจำหน่ายเป็นชุดๆ รวมถึงการแสดงตนของอาหารเป็นกลุ่มอย่างสวยงาม



ภาพที่ 5 ภาพแสดงวิธีห่อด้วยรูปแบบการเสียบหนีบ

5) รูปแบบผูกมัดรัดร้อย เป็นการนำส่วนของพืชที่เป็นเส้นมาใช้ประโยชน์ทั้งการผูกมัดเป็นพวง (พวงปลา มัดปู่) ผูกมัดผักเป็นกำ (มัดพลู่) มัดผักต่างๆ ลักษณะที่หลากหลายของรูปแบบหีบห่อนี้ ยังสามารถเอื้อประโยชน์ในการใช้สอย การขนส่ง การเก็บรักษา ตลอดจนกลยุทธ์ทางการตลาดอีกด้วย สำหรับการศึกษาด้านโครงสร้างหีบห่อ พบว่าหีบห่อจากวัสดุธรรมชาติในรูปแบบห่อ สามารถใช้ประโยชน์ทั้งส่วนเส้นในตามทางยาวและทางขวาง หรือแนวทแยงมาวางขัดกัน ช่วยให้ห่อมีความแข็งแรง แน่นหนาขึ้น ไม่แตกหรือฉีกขาดง่าย และใช้ความแข็งแรงของเส้นก้านใบเป็นโครงสร้างของหีบห่อเลย ได้แก่ ใบจากห่อขนมจาก เป็นต้น [20]



ภาพที่ 6 ภาพแสดงวิธีห่อด้วยรูปแบบการผูกมัดรัดร้อย

ดังนั้น ภูมิปัญญาไทยจึงต้องการการจัดการความรู้ในรูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการทดลองปฏิบัติ ผู้ศึกษาควรได้รับเรื่องราวจากความเชื่อในอดีตแล้วนำมาบูรณาการความคิดสร้างสรรค์ทดลองสิ่งแปลกใหม่เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนตลอดไป ด้วยการจัดการความรู้จากการถ่ายทอดภูมิปัญญาในแต่ละภูมิภาค ทดลองปฏิบัติในสถานที่จริง แสวงหาวัตถุดิบที่หาได้ง่ายในพื้นที่นั้นๆ แล้วทำการศึกษาเทคโนโลยีและแนวทางการประยุกต์ใช้วัสดุที่รักษาคุณภาพของอาหารดั้งเดิมไว้อย่างสมบูรณ์ ผู้เรียนควรได้ทดลองประยุกต์ภูมิปัญญาเพื่อนำมาพัฒนาการบรรจุภัณฑ์ที่ตอบสนองนโยบาย เศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติต่อไป

สรุป

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาไทยมีรูปแบบปรากฏทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนโดยได้ถูกนำไปสอดแทรกในหลักสูตรแบบมาตรฐานสากลที่เน้นให้ผู้เรียนให้มีความคิดสร้างสรรค์ และสามารถคิดค้นสิ่งใหม่เพื่อประโยชน์สุขทางสังคม ความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนได้ถูกถ่ายทอดผ่านหลักสูตรดังกล่าวโดยมีปราชญ์ผู้รู้เรื่องราวภูมิปัญญาในแต่ละภูมิภาคเป็นผู้ถ่ายทอดความเชื่อ เจตคติ และทักษะภูมิปัญญาให้ผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบท

เอกสารอ้างอิง

- [1] ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2548). การจัดการความรู้. *วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์*. 45(2): 1-24.
- [2] ระวีวรรณ ศรีศรีรามครัน. (2552). *เทคนิคการสอน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- [3] อนันต์ พรหมขาว. (2550). *สังคมออนไลน์ข่าวไอทีที่ปีเทอนิกคอมพิวเตอร์*. ฝ่ายข่าวสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7.
- [4] สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). *แผนปฏิบัติการประจำปี ๒๕๕๔, สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน 13 ตุลาคม 2553*. กระทรวงศึกษาธิการ.

ทางสังคมในปัจจุบัน นอกจากนี้ผู้เรียนยังสามารถนำทุนทางเทคโนโลยีมาบูรณาการร่วมกับทุนทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดแนวความคิดในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน จึงเห็นได้ว่าการจัดการความรู้ภูมิปัญญาไทยอย่างมีระบบจะสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์จากภูมิปัญญาไทยกับความคิดสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาบรรจุภัณฑ์อาหารได้อย่างยั่งยืน

ชาวไทยควรตระหนักถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่สั่งสมมานานนับศตวรรษจากพหุวัฒนธรรมที่เกิดจากความสัมพันธ์ของชนเผ่าในอดีตเกิดเป็นชุมชนในปัจจุบัน การรับวัฒนธรรมจากประเทศเพื่อนบ้านและจากชาวต่างประเทศที่บ้างก็อพยพเข้ามาบ้างก็แสวงหาอาณานิคมได้แก่ชาวยุโรปและอเมริกาตลอดจนประเทศที่เข้ามาทำมาค้าขายในอดีต เป็นเหตุให้รูปแบบความเป็นอยู่โดยเฉพาะวัฒนธรรมด้านการประกอบอาหารได้ถูกบูรณาการและมีพัฒนาการที่เปลี่ยนไปเป็นพลวัตทางวัฒนธรรมอาหาร จนทำให้อาหารบางประเภทหาดันตอหรือแหล่งกำเนิดไม่พบจนมีการกล่าวครอบครองภูมิปัญญานั้นๆ กันอยู่เสมอมา เหตุนี้เองมนุษย์จึงจำเป็นต้องมีระบบการจัดการความรู้ที่มีอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) โดยบันทึกไว้เป็นประวัติศาสตร์เพื่อการสืบค้นและการพัฒนาต่อยอดความรู้ภูมิปัญญาต่อไปในอนาคตต่อไป

- [5] ต่อวงศ์ ปุ้ยพันธ์. (2553). *ความคิดสร้างสรรค์เพื่อการออกแบบ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- [6] รุ่ง แก้วแดง. (2541). *ปฏิบัติการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- [7] Dorothy Leonard and Walter Swap. (2005). *Deep Smart*. Harvard Business School Press, United State, Boston.
- [8] กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *โรงเรียนมาตรฐานสากล. คู่มือการพัฒนาหลักสูตรการสอน. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กระทรวงศึกษาธิการ.*
- [9] ชินภัทร ภูมิรัตน์. (2553). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนมาตรฐานสากล, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.*
- [10] สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). *การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561)*, 2552.
- [11] ดำรงค์ ฐานดี. (2548). *สังคมมนุษย์เป็นความรู้เรื่องสังคมและวัฒนธรรม. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.*
- [12] สำนักส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2555). *รายงานการศึกษากิจกรรมการสร้างมูลค่าด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP (OTOP NEXT). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒร่วมกับกระทรวงอุตสาหกรรม.*
- [13] อบเชย วงศ์ทอง. (2547). *การบริโภคอาหาร และคุณค่าทางโภชนาการของอาหารญี่ปุ่น*. สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- [14] Gilford, J.P. (1950). Creativity. *American Psychologist*. 5(9): 444-454.
- [15] วีระพงศ์ มาลัย. (2551). *วัฒนธรรมที่แตกต่างกันกับพฤติกรรมการท่องเที่ยว. วารสารนักบริหาร*. 28(2): 86-89.
- [16] Philip Crosby. (2005). *14 Steps to improvement*. McGraw-Hill Adapted with permission.
- [17] อรรถพร มโนธีรวัฒน์. (2545). *ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ การบรรจุภัณฑ์ และการส่งเสริมการตลาด ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้ออาหารทะเลแช่เยือกแข็งของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.*
- [18] ประชิต ทิณบุตร. (2554). *การออกแบบบรรจุภัณฑ์. สาขาวิชาศิลปกรรม. มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.*
- [19] ปุ่น คงเกียรติเจริญ. (2554). *เรื่องการพัฒนาโครงสร้างบรรจุภัณฑ์. บรรจุภัณฑ์อาหาร. Food Network Solution.*
- [20] ทวาราวดี. (2540). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านโภชนาการ เรื่อง ข้าวหลามดี ศรีนครปฐม*. จาก http://www.lib.ru.ac.th/journal/nakornpathom/nakornpathom_rice.html ที่มงานพัฒนา Web Site สำนักหอสมุดกลาง ม.รามคำแหง